

PODSTAWY PRAWNE ZARZĄDZANIA WŁASNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W ORGANIZACJI

1.1 WPROWADZENIE

Dziś już powszechnie dostrzega się znaczenie własności intelektualnej, która ma określoną wartość dla organizacji. W szczególności odgrywa ważną rolę w konkurencji na rynku produktów, a także jest elementem podnoszącym wartość organizacji, służącym do oceny jej potencjału inwestycyjnego przez przyszłych inwestorów. Własność intelektualna będąca w dyspozycji organizacji wymaga stosownego zabezpieczenia, przede wszystkim dlatego, aby nie została przejęta przez konkurencję. Stąd też ważne dla organizacji jest uzyskanie i utrzymanie wyłączności – zgodnie z występującymi potrzebami – w zakresie korzystania z jej komercjalizacji. Służą temu to przepisy prawa dotyczące dysponowania nowymi rozwiązaniami i technologiami. Mają one ważne znaczenie nie tylko dla zabezpieczania interesów organizacji na rynku w zakresie posiadanych dóbr niematerialnych, ale także tworzą podstawy formalno-prawne dla zarządzania własnością intelektualną w organizacji.

Biorąc pod uwagę znaczenie regulacji prawnych odnoszących się do zarządzania własnością intelektualną w organizacji, celem niniejszego opracowania jest wskazanie podstawowych rozwiązań prawnych, poprzez które możliwe jest chronienie własności intelektualnej przez dysponującą nią organizacją.

Zasadniczo rzecz biorąc własność intelektualna odnosi się do dóbr będących wynikiem twórczego wysiłku umysłu, wśród których można wyróżnić: utwory, rozwiązania i oznaczenia [1]. Tak nakreślony zakres przedmiotowy prawa ochrony własności intelektualnej obejmuje [2]:

- własność literacką artystyczną i naukową, której ochronę zapewnia prawo autorskie, prawa pokrewne i ochrona baz danych,
- własność przemysłową, której ochronę ustanawia prawo projektów wynalazczych i prawo oznaczeń odróżniających,
- zwalczanie nieuczciwej konkurencji.

System ochrony własności intelektualnej, będącej w dyspozycji organizacji opiera się na zasadzie zapewnienia jej wyłączności w dysponowaniu nią. Oznacza to, że wskutek uzyskania prawa do danego dobra intelektualnego podmiot uprawniony, na którego rzecz powstało prawo, uzyskuje wyłączność na korzystanie z tego dobra, co oznacza, że również ma prawo niezależnego decydowania o obrocie nim, z wyłączeniem innych osób.

1.2 PRAWA AUTORSKIE

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹ (dalej p.a.) przedmiotem prawa autorskiego jest utwór, czyli każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiejkolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia [3, 4]. Należy dodać, że ochroną prawną w przypadku praw autorskich objęte jest jedynie wyrażenie idei przez twórcę, a nie sama idea. Ustawa p.a. zawiera przykładowy katalog utworów, które są przedmiotem prawa autorskiego. W przypadku przedsiębiorstwa najczęściej prawa własności intelektualnej, będą związane z takimi utworami, które zostały np. wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi, a także ze wzornictwem przemysłowym, utworami architektonicznymi, architektoniczno-urbanistycznymi i urbanistycznymi, jak i z programami komputerowymi i utworami audiowizualnymi, których dotyczą szczególne regulacje [3].

Zasadą prawa autorskiego jest to, że stosowne uprawnienia przysługują twórcy automatycznie w momencie stworzenia utworu. Ze względu na ścisły związek z osobą twórcy, uprawnienia autorskie mogą należeć – zasadniczo rzecz biorąc – tylko do niego. Ustawodawca przewidział jednak dwa wyjątki od zasady, iż pierwotnym podmiotem prawa autorskiego majątkowego jest twórca. Dotyczy to:

- autorskich praw majątkowych do utworu zbiorowego, w szczególności do encyklopedii lub publikacji periodycznej, które przysługują producentowi lub wydawcy [5, 6],
- pracodawcy jako podmiotu pierwotnie uprawnionego z tytułu autorskich praw majątkowych do utworu stworzonego w ramach stosunku pracy.

Utworem pracowniczym jest utwór stworzony przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Jak już podkreślono – zgodnie z art. 8 p.a. – podmiotem praw autorskich jest twórca. Przepisy prawa autorskiego wprowadzają domniemanie, na podstawie ust. 2 tego art. p.a., że twórcą jest – ogólnie rzecz biorąc – osoba, której nazwisko ujawniono w utworze. Jednak nie dotyczy to sytuacji stworzenia utworu przez pracownika. W takiej sytuacji ustawodawca przewidział inny skutek [7]. W przypadku utworu pracowniczego, a więc powstałego w ramach wykonywania przez pracownika obowiązków ze stosunku pracy – zgodnie z art. 12 ust. 1 p.a. – prawa majątkowe do takiego utworu nabywa pracodawca [5]. Należy dodać, że art. 12 p.a. nie dotyczy jednak utworów stworzonych na podstawie innych umów, w tym cywilnoprawnej umowy zlecenia, a także utworów stworzonych w ramach konkursu [5]. Należy podkreślić, że uzyskanie prawa do utworu przez pracodawcę następuje w granicach wynikających z ustalonego celu umowy o pracę i na podstawie zgodnego zamiaru stron [6]. Wypełniając swoje obowiązki pracownicze, zatrudniony ma obowiązek powiadomić pracodawcę o stworzeniu utworu. Pracodawca może ten utwór odrzucić lub przyjąć. Jeżeli zatrudniający przyjmuje utwór – a także, gdy w umowie nie postanowiono inaczej – to uzyskuje on do niego prawa autorskie, a także nabywa na własność przedmiot, na którym utrwalono utwór. W razie zwłoki w kwestii przyjęcia utworu pracownika przez pracodawcę, w prawie autorskim istnieje domniemanie, że utwór został przyjęty. W ustawie p.a. wskazano także, że gdy pracodawca nie zawiadomi twórcy – w ciągu 6 miesięcy od dostarczenia utworu przez pracownika – o jego przyjęciu lub uzależnieniu

¹ Dz. U z 1994, nr 24, poz. 83, ze zm.

przyjęcia od dokonania określonych zmian – w wyznaczonym, w tym celu terminie – to utwór należy do pracodawcy (art. 13 p.a.). Nabycie praw autorskich przez pracodawcę jest jednak obwarowane przystąpieniem przez niego do rozpowszechniania utworu. Oznacza to, że jest w sumie warunkowe. Jeżeli więc pracodawca nie przystąpi do rozpowszechniania utworu – w ciągu 2 lat – i w dodatkowym wyznaczonym przez pracownika czasie, to – zgodnie z art. 12 ust. 2 p.a. – prawa autorskie należą do twórcy. Warunek ten zabezpiecza interesy pracownika – twórcy, wobec pracodawcy, który nie zdecydował się korzystać z przysługujących jemu uprawnień.

Jeżeli pracodawcą jest instytucja naukowa, to uprawnienie do utworu – zasadniczo rzecz biorąc – przysługuje jej. Dzieje się tak wtedy, gdy wynika to z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub zostało postanowione w umowie (art. 14 ust. 2 p.a.). Instytucji naukowej z mocy prawa przysługuje pierwszeństwo do opublikowania utworu naukowego pracownika – jeżeli w umowie nie postanowiono inaczej. W przypadku, kiedy instytucja naukowa skorzysta z uprawnień do publikacji, to twórcy przysługuje stosowne wynagrodzenie². Warto podkreślić, że prawo autorskie przewiduje, że instytucja naukowa może korzystać – bez dodatkowego wynagrodzenia – z materiału naukowego zawartego w utworze pracownika oraz udostępnić go innym osobom.

Zgodnie z art. 16 p.a. prawa osobiste twórcy są chronione w czasie i nie podlegają zrzeczeniu się lub zbyciu. Prawo autorskie ogranicza możliwość przywłaszczania autorstwa cudzego dzieła oraz obowiązek wymieniania nazwiska lub pseudonimu twórcy na utworze [3]. Twórca w ramach swoich uprawnień autorskich ma prawo:

- do odstąpienia od umowy lub jej wypowiedzenia z uwagi na swoje istotne interesy (art. 56 ustawy p.a.),
- dokonywania zmian w utworze (art. 60 i 73 ustawy p.a.),
- decydowania o losach oryginału dzieła (art. 32 ust. 2 ustawy p.a.),
- żądania od nabywcy dzieła udostępnienia go, tak jak jest to niezbędne do wykonywania uprawnień autorskich (art. 52 ust. 3 ustawy p.a.).

Ochrona osobistych praw autora pozwala mu także żądać zaniechania działań, które zagrażają jego prawom autorskim oraz kiedy autorskie prawa osobiste zostały już naruszone. W tym przypadku twórca może żądać od osoby, która dopuściła się tego naruszenia, podjęcia czynności niezbędnych do usunięcia skutków [3, 4, 9]. Autor może również żądać: naprawienia wyrządzonej szkody, wydania uzyskanych korzyści czy zadośćuczynienia pieniężnego czy, złożenia publicznego oświadczenia³.

1.3 PRAWO WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ

Inny rodzaj praw chroni prawo własności przemysłowej. Zawiera ono stosowne regulacje odnoszące się do specjalnego rodzaju praw wyłącznych – wynikających z narodowego, międzynarodowego lub regionalnego ustawodawstwa – odnoszących się do:

² Prawo pierwszeństwa publikacji instytucji naukowej wygasa jednak, gdy w terminie 6 miesięcy - od dnia dostarczenia utworu przez pracownika - nie zawarto z nim umowy wydawniczej lub nie przystąpiono do rozpowszechniania utworu (w ciągu 2 lat, od jego przyjęcia).

³ Warto dodać, że gdy Jeżeli sprawca dokonał naruszenia w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, uprawniony autor może domagać się wpłaty odpowiedniej sumy na Fundusz Promocji Twórczości.

projektów wynalazczych, wzorów użytkowych i przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych.

Zasadniczą podstawą prawną wymienionych praw wyłącznych jest ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (dalej – p.w.p)⁴. Na podstawie art. 25 p.w.p można – ogólnie rzecz biorąc – wskazać, że wynalazek jest nowym rozwiązaniem z zakresu techniki, które dotychczas nie zostało opatentowane i nadaje się do przemysłowego stosowania, a więc na jego podstawie może być uzyskiwany wytwór lub może on być wykorzystywany sposób – w rozumieniu technicznym – w jakiegokolwiek działalności przemysłowej, nie wykluczając rolnictwa [10]. Warto dodać, że wynalazek może być produktem lub procesem dostarczającym nowego sposobu wykonywania czegoś, lub propozycją nowego rozwiązania technicznego problemu.

Ustawodawca wskazał również w ustawie p.w.p przykłady rozwiązań, których nie uważa się za wynalazki. Przede wszystkim chodzi o takie, które nie mają technicznego charakteru lub nie nadają się do przemysłowego stosowania (art. 28 p.w.p). Oprócz wprowadzenia tych ograniczeń istnieje kategoria wynalazków pozbawionych zdolności patentowej, a więc ochrony praw [11]. Spełniają one wszelkie przesłanki wynalazku, ale biorąc pod uwagę takie względy jak np. sprzeczność: z porządkiem publicznym, dobrymi obyczajami, zasadami słuszności i moralności itp. nie są one chronione, na podstawie art. 29 p.w.p [12]⁵. Własność wynalazku chroniona jest poprzez uzyskanie patentu, uprawniającego do wyłącznego korzystania z niego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Polski w ciągu 20 lat od daty zgłoszenia w Urzędzie Patentowym.

Szczególnym rodzajem wynalazków, które mają znaczenie dla organizacji są wynalazki pracownicze. Prawo do uzyskania uprawnień – wynikających ze stosunków w zakresie wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych i topografii układów scalonych – przysługuje zasadniczo twórcy. Uregulowała to ustawa p.w.p w art. 11 ust. 1, postanawiając, że prawo w zakresie własności przemysłowej należy do twórcy. W ust. 3, 4 i 5 tego art. zastrzeżono jednak inaczej, dając uprawnienia do praw ochronnych przedsiębiorcy. Sytuacje, w których tak jest, w stosunku pracy lub podczas realizacji innej umowy, określa wyczerpująco art. 11 ust. 3 i 5 p.w.p. Oznacza to, że prawo do patentu przysługuje przedsiębiorcy – z mocy ustawy – jedynie wtedy, kiedy [7]:

- twórca dokonał wynalazku w wyniku wykonywania przez niego obowiązków w ramach stosunku pracy,
- realizowano inną umowę,
- strony nie postanowiły inaczej.

Zgodnie z takim ujęciem uprawnień stron stosunku pracy, prawo do wynalazków dokonywanych przez pracownika przysługuje pracodawcy. Istnieje jednak możliwość zawarcia umowy, wyłączającej taką ewentualność. Możliwość odstępstwa od zasady wyrażonej w art. 11 ust. 3 p.w.p umożliwia jego zdanie drugie. Zgodnie z tym postanowieniem pracodawca i pracownik - jako strony stosunku prawnego – mają prawo do ustalenia inaczej niż w ustawie, a więc przyjmując, że prawo do patentu będzie przysługiwało

⁴ DzU z 2003. r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.

⁵ W szczególności chodzi tu o wynalazki dotyczące np. sposobów leczenia ludzi i zwierząt metodami chirurgicznymi lub terapeutycznymi oraz sposoby diagnostyki stosowane na ludziach lub zwierzętach itp.

twórcy [12].

Innym przypadkiem, który ogranicza prawa twórcy jest sytuacja, kiedy pracownik dokonuje wynalazku poza zakresem swoich obowiązków w ramach stosunku pracy, ale dzięki pomocy pracodawcy. Ustawa p.w.p przyjęła, że jeżeli pomoc ta ma szczególny charakter, a nie powszechnie dostępny, to nie stosuje się w pełni zasady pierwszeństwa twórcy [13]. Art. 11 ust. 5 p.w.p, odnosząc się do takiej sytuacji wskazuje, że – choć pracownik uzyskuje prawo do patentu, wzoru użytkowego albo wzoru przemysłowego – to jednak pracodawca może korzystać z nich we własnym zakresie, czyli wykorzystywać uprawnienie w praktyce, w każdy sposób, zgodnie z jego przeznaczeniem. W tym układzie samo prawo własności intelektualnej przysługuje zarówno pracownikowi jako twórcy, który także może korzystać ze swojego wynalazku bez ograniczeń – jak i pracodawcy. W praktyce może to powodować kolizje uprawnień obu podmiotów, toteż warto je rozwiązać umownie, określając zakres uprawnień stron [13].

Pracodawca nie uzyska jednak prawa do wynalazku, wzoru użytkowego albo z rejestracji wzoru przemysłowego w sytuacji, kiedy pracownik nabędzie do nich stosowne uprawnienia. Dotyczy to sytuacji, kiedy pracownik nie wykonuje obowiązków ze stosunku pracy lub innej umowy. Podobnie będzie, jeżeli pracownik uzyska takie prawa już po ustaniu stosunku pracy. Zagadnienia prawa do patentu mogą pojawić się także, w sytuacji gdy pracownik dokona wynalazku na podstawie umowy pomiędzy przedsiębiorcami. Zgodnie z art. 11 ust. 4 p.w.p, jeżeli umowa jest wykonywana na zlecenie jednego z nich, to mogą oni ustalić komu będzie przysługiwało prawo do własności intelektualnej, o którym mówi art. 11 ust. 1. Pracodawca w takiej sytuacji – inaczej niż w przypadku, gdy pracownik jest zatrudniony u jednego pracodawcy – może bowiem uzyskać prawo jedynie na podstawie stosownej umowy.

Inną kategorią z zakresu własności intelektualnej – odnoszącą się do działalności gospodarczej – są wzory użytkowe, zgodnie z treścią art. 94 ustawy p.w.p, Stanowią one nowe i użyteczne rozwiązanie o charakterze technicznym, dotyczące kształtu, budowy i zestawienia przedmiotu o trwałej postaci. Wzór użytkowy nie jest jednak rozwiązaniem tak doniosłym jak wynalazek. Jego właściwością jest to, że powinien on być rozwiązaniem użytecznym, pozwalającym na osiągnięcie celu mającego praktyczne znaczenie przy wytwarzaniu lub korzystaniu z wyrobów [14]. Zasadniczym wymogiem powstania wzoru użytkowego jest zatem możliwość praktycznego zastosowania, a także aby przynosił on określone korzyści – w odniesieniu do stanu techniki istniejącego przed jego zgłoszeniem [15]. Na wzór użytkowy może być udzielone prawo ochronne, które umożliwia uprawnionemu z rejestracji wyłączone korzystanie z niego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, przez dziesięć lat od daty dokonania zgłoszenia (art. 95 ust. 3 p.w.p).

Organizacja może także uzyskać prawo do ochrony wyglądu towaru, co zapewnia posiadanie wzoru przemysłowego. Wzór przemysłowy stanowi nową i posiadającą indywidualny charakter postać wytworu lub jego części – która wynika z nadania mu ich w szczególności poprzez zastosowanie określonych cech linii, konturów, kształtów, kolorystykę, strukturę lub materiał wytworu oraz przez jego ornamentację. Według art. 102 ust. 2 ustawy p.w.p takim wytworem jest każdy przedmiot stworzony w sposób przemysłowy lub

rzemieślniczy, obejmujący w szczególności opakowanie, symbole graficzne oraz kroje pisma typograficznego, z wyłączeniem programów komputerowych. Za wytwór przemysłowy ustawodawca uważa także przedmiot składający się z wielu wymiennalnych części składowych umożliwiających jego rozłożenie i ponowne złożenie oraz część składową (jeżeli po jej włączeniu do wytworu złożonego pozostaje widoczna w trakcie jego zwykłego używania). Wytworem może być także część składowa, jeżeli może być przedmiotem samodzielnego obrotu. Należy wskazać jako istotną cechę wzoru użytkowego jego wygląd, a więc to jak wygląda jego postać zewnętrzna [11]. Wzór przemysłowy powinna cechować wielokrotna powtarzalność, a więc możliwość przemysłowej stosowalności, tak jak w przypadku wynalazków [11]. Tym samym prawna ochrona wzoru jednorazowego nie występuje w praktyce. Również w rzeczywistości nie wszystkie wzory przemysłowe, podobnie jak wynalazki, mogą być chronione prawem. Dotyczy to w szczególności takich – jak wskazuje art. 107 p.w.p, których wykorzystywanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami. Na wzór przemysłowy możliwe jest udzielenie prawa z rejestracji, które daje prawo wyłącznego korzystania z wzoru przemysłowego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Prawa z rejestracji wzoru udziela się w sumie na 25 lat od daty dokonania zgłoszenia w Urzędzie Patentowym (podzielone na pięcioletnie okresy).

Kolejnym dobrem intelektualnym prawa własności przemysłowej jest, zgodnie z art. 120 ust. 1 i 2 ustawy p.w.p znak towarowy. Stanowi on każde oznaczenie, które można przedstawić w sposób graficzny, jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa. Takim oznaczeniem może być np. wyraz, rysunek, ornament, kompozycja kolorystyczna, forma przestrzenna, w tym forma towaru lub opakowania, a także melodia lub inny sygnał dźwiękowy. Na znak towarowy może być również udzielone prawo ochronne, podobnie jak w przypadku innych przedmiotów chronionych przez prawo własności przemysłowej. Jednak nie zawsze tak się dzieje, zgodnie z art. 129 ust. 1 p.w.p nie udziela się ochrony znakom, które nie mogą być znakiem towarowym i nie mają dostatecznych znamion odróżniających oznaczenia (np. nie nadają się do odróżniania w obrocie towarów, dla których zostały zgłoszone, składają się wyłącznie z elementów mogących służyć w obrocie do wskazania w szczególności rodzaju towaru, jego pochodzenia, jakości, ilości, wartości, przeznaczenia, sposobu wytwarzania, składu, funkcji lub przydatności, czy też weszły do języka potocznego lub są zwyczajowo używane w uczciwych i utrwalonych praktykach handlowych), zgodnie z art. 129 ust. 2 p.w.p. Ustawa p.w.p wprowadza także zakazy bezwzględne udzielania prawa na znak towarowy. Określa je art. 131 p.w.p i dotyczą np. znaków, których używanie: narusza prawa osobiste lub majątkowe osób trzecich, byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami, mogłoby wprowadzać odbiorców w błąd, w szczególności co do charakteru, właściwości lub pochodzenia geograficznego towaru itd.

Zakazem względnym ochrony ustawodawca natomiast objął w art. 132 p.w.p sytuacje, w których znak jest identyczny lub podobny np. do zarejestrowanego oznaczenia geograficznego, chyba że zgłaszający jest uprawniony do używania tego oznaczenia, a udzielenie prawa ochronnego na znak towarowy nie ograniczy nadmiernie możliwości używania zarejestrowanego oznaczenia geograficznego przez innych uprawnionych itp.

Zakazem względnym objęta jest także sytuacja, gdy zgłoszony znak jest identyczny ze znakiem towarowym zarejestrowanym lub zgłoszonym do rejestracji, kiedy inna osoba uzyskała wcześniej pierwszeństwo na rzecz dla identycznych towarów⁶.

Następstwem uzyskania prawa ochronnego na znak towarowy jest możliwość wyłącznego używania tego znaku towarowego w sposób zarobkowy lub zawodowy na całym obszarze Polski przez okres 10 lat od daty zgłoszenia. Okres ten może być przedłużony na kolejne takie same okresy.

Kolejny interesujący nas przedmiot ochrony, to oznaczenia geograficzne. Są to – zgodnie z art. 174 ust. ustawy p.w.p – oznaczenia słowne odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do nazwy miejsca, miejscowości, regionu lub kraju (teren), które identyfikują towar jako pochodzący z tego terenu, jeżeli określona jakość, dobra opinia lub inne cechy towaru są przypisywane przez-de wszystkim pochodzeniu geograficznemu tego towaru. Oznaczeniami geograficznymi są np. nazwy regionalne jako oznaczenia służące do wyróżniania towarów, oznaczenia pochodzenia, np. z regionu jako oznaczenia służące do wyróżniania towarów itd. Spełniają one funkcję informacyjną, gwarancyjną i marketingową. Podobnie jak na inne prawa własności przemysłowej może być na nie wydane prawo z rejestracji, które daje bezterminową ochronę [6].

Ostatnie z interesujących nas praw ochronnych, zgodnie z art. 196 ust. 1 p.w.p, to topografie układu scalonego. Stanowią one rozwiązanie polegające na przestrzennym, wyrażonym w dowolny sposób, rozplanowaniu elementów, z których co najmniej jeden jest elementem aktywnym, oraz wszystkich lub części połączeń układu scalonego. W ust. 2 tego art. wskazano, że przez układ scalony rozumie się jednowarstwowy lub wielowarstwowy wytwór przestrzenny, utworzony z elementów z materiału półprzewodnikowego tworzącego ciągłą warstwę, ich wzajemnych połączeń przewodzących i obszarów izolujących, nierozdzielnie ze sobą sprzężonych, w celu spełniania funkcji elektronicznych.

Podobnie jak na pozostałe prawa, także na topografię udzielane jest prawo z rejestracji, pod warunkiem, że jest ona oryginalna. Topografią oryginalną jest taka, która jest wynikiem pracy intelektualnej twórcy i nie jest powszechnie znana w chwili jej powstania. Natomiast nie można udzielić prawa z rejestracji na topografię jednoznacznie wynikającą z funkcji układu scalonego, w którym jest stosowana (art. 198-199 p.w.p). Zgodnie z art. 200 uprawnionym do uzyskania prawa z rejestracji topografii jest twórca, jego następca prawny albo osoba, z którą twórca jest związany stosunkiem pracy bądź inną umową, na podstawie której udzielano twórcy pomocy przy powstaniu topografii⁷.

Uprawnienia z rejestracji dotychczas wskazanych praw wyłącznych obejmują nie tylko swobodne ich używanie, ale także ochronę w razie naruszenia praw. Pozwala ona, kiedy nastąpiło naruszenie prawa, uprawnionemu na skorzystanie z przysługujących roszczeń. Mogą to być roszczenia o: zaniechanie naruszania, wydanie bezpodstawnie uzyskanych korzyści, naprawienie szkody, podanie do publicznej wiadomości (całości lub części wyroku sądowego) lub informacji o orzeczeniu, zapłatę określonej sumy na rzecz uprawnionego [16].

⁶ Jest to oczywisty zakaz ochrony znaków identycznych ze znakami już używanymi, dla tych samych towarów

⁷ Prawo z rejestracji topografii wygasa po piętnastu latach od jej dokonania i utrwalenia, jeżeli okres ten upływa wcześniej niż okres, na jaki zostało udzielone prawo z rejestracji, a topografia nie była w tym czasie wykorzystywana w celach handlowych (art. 221 ust. 2 p.w.p).

1.4 TAJEMNICA PRZEDSIĘBIORSTWA

Każdy rodzaj działalności gospodarczej łączy się nierozzerwalnie z pozyskiwaniem, tworzeniem czy też wykorzystywaniem informacji, które mają dla organizacji charakter poufny. Jak wiadomo w hierarchii wiedzy informacja – rozumiana jako zinterpretowane dane – stanowi niezbędny element składowy wiedzy w organizacji [17]. Wiedza pozostająca w dyspozycji przedsiębiorstwa powinna być odpowiednio zabezpieczona, a jej ochrona powinna mieć istotne znaczenie z punktu widzenia interesów przedsiębiorstwa. Wiedza będąca w dyspozycji organizacji może także stanowić jej tajemnicę związaną z ochroną określonych informacji, które nie zamierza ona ujawniać np. ogłowi zatrudnionych czy kontrahentom. Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa jest także przedmiotem regulacji prawnych, które mają znaczenie dla zapewnienia swobody działania przedsiębiorców, dokonujących w szczególności inwestycji w działalność innowacyjną i gospodarczą.

Zagadnienia prawne dotyczące ochrony informacji nieujawnionych odnoszą się – zasadniczo rzecz biorąc – do zapobiegania by informacje, które posiada organizacja nie zostały ujawnione, a także nabyte lub użyte bez jej zgody przez innych uczestników obrotu gospodarczego w sposób sprzeczny z uczciwymi praktykami gospodarczymi, a więc z nieuczciwą konkurencją. W obowiązującym prawie zagadnienia informacji nieujawnionych uregulowała ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (dalej – z.n.k),⁸ wprowadzając pojęcie „tajemnicy przedsiębiorstwa”, której naruszenie stanowi czyn nieuczciwej konkurencji w rozumieniu przepisów ustawy. Zgodnie z treścią art. 3 ustawy z.n.k czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża ono lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta. Jak wskazuje art. 3 ust. 2 z.n.k czynami nieuczciwej konkurencji są w szczególności: wprowadzające w błąd oznaczenie przedsiębiorstwa, fałszywe lub oszukańcze oznaczenie pochodzenia geograficznego towarów albo usług, wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług, naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa.

Na podstawie treści art.11 ust. 4 ustawy z.n.k można wskazać, że przez tajemnicę przedsiębiorstwa rozumie się informacje wobec, których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich w poufności. Dotyczy to informacji:

- nieujawnionych do wiadomości publicznej,
- technicznych, technologicznych, organizacyjnych przedsiębiorstwa,
- posiadających wartość gospodarczą.

Naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa, biorąc pod uwagę regulację zawartą w art. 11 ust. 1 ustawy z.n.k, polega na określonych działaniach zagrażających lub naruszających interes przedsiębiorcy, do których należy:

- przekazanie, ujawnianie lub wykorzystanie cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa,
- nabycie od osoby nieuprawnionej cudzych informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa.

Specyficznym rodzajem informacji mogących stanowić tajemnicę przedsiębiorstwa są takie, które należą do kategorii know-how, a więc – zasadniczo rzecz biorąc – obejmujące

⁸ Dz. U. z 2003 r. nr 153, poz. 1503 ze zm.

zagadnienia dotyczące wiedzy nieujawnionej. Nie zostały one dotąd uregulowane bezpośrednio w prawie polskim. W sumie tylko ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych⁹ w art. 21 ust. 1 punkt 1 wskazując kwestie przedmiotu opodatkowania dotyczącego odsetek, z praw autorskich lub praw pokrewnych, z praw do projektów wynalazczych, znaków towarowych i wzorów zdobniczych, w tym również ze sprzedaży tych praw, z należności za udostępnienie tajemnicy receptury lub procesu produkcyjnego, za użytkowanie lub prawo do użytkowania urządzenia przemysłowego, w tym także środka transportu, urządzenia handlowego lub naukowego – wskazuje na know-how jako informacje związane ze zdobytym doświadczeniem w dziedzinie przemysłowej, handlowej lub naukowej. Można więc uznać, że know-how – niezależnie od tego, czy podlegają one opatentowaniu czy nie – są informacjami związanymi ze zdobytym doświadczeniem w dziedzinie przemysłowej, handlowej lub naukowej, stanowiąc całokształt nieujawnionych informacji technicznych, obejmujących także tajemnice receptury lub procesu produkcyjnego. Informacje te pozostają we władaniu organizacji, która je wykorzystuje do przemysłowego wytwarzania produktu lub tworzenia technologii produkcji [18, s. 25].

PODSUMOWANIE

Polskie prawo zawiera wiele regulacji obejmujących różne zagadnienia, odnoszące się do wytworów ludzkiego umysłu, które mają wartość niematerialną. Zagadnienia te mają dość rozbudowany zakres ochrony prawnej i obejmują wiele środków prawnych. O zasadniczym kształcie ochrony własności intelektualnej decyduje ustawodawca, wprowadzając różnorodne kryteria zabezpieczenia praw ochronnych. W szczególności przyjął zasadę kumulatywną ochrony przedmiotów objętych ochroną. Oznacza to, że w razie, gdy dany stan faktyczny obejmuje regulację różnych ustaw, składających się na system prawnej ochrony własności intelektualnej, to można je wszystkie zastosować. W ten sposób następuje wzmocnienie ochrony.

Najprostszym sposobem ochrony dóbr niematerialnych jest utrzymywanie w tajemnicy ich stanu posiadania informacji nieujawnionych, którą można zawsze stosować, obok innych środków ochrony prawnej. Wymaga ona zachowania minimalnych warunków jej spełnienia, które przewidziano w przepisach prawa. Także w zakresie wzorów przemysłowych, które nie zostały zarejestrowane, mimo braku tego rodzaju ochrony, funkcjonuje pewna ochrona.¹⁰ Mimo, że organizacja ma do dyspozycji wiele narzędzi prawnej ochrony własności intelektualnej, to jednak samo istnienie regulacji prawnych nie wystarczy. Prawna ochrona własności intelektualnej przedsiębiorstwa i wiedzy chronionej wymaga zapewnienia stosownych procedur. Chcąc właściwie wykorzystać dostępne rozwiązania prawne, a także spowodować, by posiadana wiedza nie traciła znaczenia rozwojowego, organizacja powinna podjąć stosowne działania w zakresie zarządzania własnością intelektualną, mające na celu ochronę własnego potencjału intelektualnego. Ustanowiona prawna ochrona własności intelektualnej to bowiem dopiero jeden z elementów całego procesu [19]. W szczególności

⁹ Dz. U z 2011 nr 74, poz. 397 ze zm.

¹⁰ Trwa ona 3 lata, bez potrzeby spełniania wymogów rejestracji.

konieczne jest wdrożenie przez organizację reguł zarządzania własnością intelektualną. Warto zwrócić uwagę, że powinien on mieć charakter wieloetapowy, a więc rozpoczynać się z momentem jej powstania i trwać do komercjalizacji lub archiwizacji, a także być spójny z podstawowymi funkcjami zarządzania i obszarami działalności przedsiębiorstwa.

LITERATURA

1. J. R. Antoniuk [w:] P. Horosz (red) Prawne podstawy przedsiębiorczości. Warszawa 2009.
2. M. Załucki [w:] M. Załucki (red.) Prawo własności intelektualnej. Warszawa 2008.
3. J. Barta, R. Markiewicz, Prawo autorskie. Warszawa 2000.
4. R. Golań, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Warszawa 2011.
5. J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz, Zakamycze 2005.
6. P. Stec [w:] P. Stec (red.), Ochrona własności intelektualnej. Bydgoszcz-Opole-Gliwice 2011.
7. M. Baron-Wiaterek, Środki prawne ochrony własności intelektualnej w stosunkach pracy. [w:] J. Pyka (red.), Nowoczesność przemysłu i usług. Katowice 2012.
8. G. Michniewicz, Ochrona własności intelektualnej. Warszawa 2011.
9. P. Ślęzak, Prawo autorskie. Podręcznik dla studentów szkół filmowych i artystycznych. Katowice 2008.
10. J. Sieńczyło-Chlabicz (red.), Prawo własności intelektualnej. LexisNexis, 2009.
11. A. Szewc, [w:] A. Szewc, G. Jyż, Prawo własności przemysłowej. Warszawa 2011.
12. M. du Vall, [w:] E. Nowińska, U. Promińska, M. du Vall, Prawo własności przemysłowej. Warszawa 2010.
13. J. Barta, R. Markiewicz, Własność intelektualna w szkołach wyższych i instytucjach naukowych. Warszawa 1993.
14. T. Cygan (red.), W. Cygan, M. Holeksa, Ochrona własności intelektualnej w pigułce. Katowice 2010.
15. A. Tischner [w:] P. Kostański (red.) Prawo własności przemysłowej. Komentarz, Warszawa 2010.
16. A. Szewc, Naruszenie własności przemysłowej. Warszawa 2003.
17. G. Probst, S. Raub, K. Romhardt, Zarządzanie wiedzą w organizacji. Kraków 2002.
18. R. Krasnodębski [w:] M. Ślifrczyk, F. Światała, R. Krasnodębski, G.P. Dźwigała, P. Karwat, Z. Huszcz, Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych. Komentarz, Warszawa 2007.
19. A. Tomtas-Anders, Więcej niż ochrona. „Biuletyn Własności Intelektualnej dla Przedsiębiorców”, Nr 3 z 2010.

PODSTAWY PRAWNE ZARZĄDZANIA WŁASNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W ORGANIZACJI

Streszczenie: *Zasadnicze ramy ochrony własności intelektualnej uregulowane w polskim ustawodawstwie obejmują wiele środków prawnych. Główne narzędzia służące ochronie interesów pracodawcy zawarto w zespole norm składających się na prawo własności intelektualnej. Regulacje z tego zakresu zawierają istotne rozwiązania pozwalające chronić własność niematerialną przedsiębiorstwa. Jednak mimo, że organizacja ma do dyspozycji wiele narzędzi prawnej ochrony własności intelektualnej, to jednak samo prawo nie wystarczy. Konieczne jest zapewnienie stosownych procedur w zakresie zarządzania własnością intelektualną w przedsiębiorstwie, tak by nie traciła ona znaczenia.*

Słowa kluczowe: *własność intelektualna, polskie prawodawstwo, procedury w zakresie zarządzania własnością intelektualną*

LEGAL BASIS INTELLECTUAL PROPERTY IN OF MANAGEMENT IN THE ORGANIZATION

Abstract: *The basic framework for the protection of intellectual property governed by Polish law includes many remedies. The main tools to protect the interests of employers included in a team consisting of standards for intellectual property rights. The regulations in this area contain important solutions to protect intangible property company. However, despite the fact that the organization has at its disposal a number of tools the legal protection of intellectual property, it is the same right is not enough. It is necessary to ensure that appropriate procedures for the management of intellectual property in the enterprise, so as not to lose the developmental significance of it.*

Key words: *intellectual property, the Polish legislation, the procedures in the management of intellectual property*

dr hab. Małgorzata BARON-WIATEREK, prof. Pol. Śl.
Politechnika Śląska, Wydział Organizacji i Zarządzania
Instytut Zarządzania i Administracji
ul. Roosevelta 26, 41-800 Zabrze
e-mail: mbwiaterk@polsl.pl